

Nurdan Menteş, Siyer-Tefsir İlişkisi -İbn Hişâm Örneklği, Siyer Yayınları, İstanbul, 2020, 261 Sayfa.

Değerlendiren/ Reviewed by

Abdulkerim DİK

Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü,
Kastamonu/Türkiye

Research Assistant, Kastamonu University, Faculty of Theology, Department of Islamic History
and Arts, Kastamonu/ Türkiye

abdulkerimdikk@gmail.com

orcid.org/0000-0002-8309-5708

Öz

Resûlullâh'ın sîretinin, Kur'ân-ı Kerîm'in açıklanmasındaki rolü yadsınamayacak kadar büyüktür. Hz. Peygamber, Allah'ın kitabını bizzat yaşantısı ile insanlığa açıklamıştır. Bu sebeple Kuran-ı Kerîm'in doğru anlaşılabilmesi, siyerin bilinmesiyle irtibatlıdır. İlk dönem İslâm tarihi kaynaklarından, İbn Hişâm'ın kaleme aldığı es-Sîretü'n-nebeviyye birçok ayetin açıklamasını yaparken, Resûlullâh'ın, sahâbenin ve tabiînin açıklamalarına yer vermiştir. Söz konusu eser, Kur'ân-ı Kerîm'i daha iyi anlamayı hedefleyen tefsir ilmi için önemli malumatlar içermektedir. Bu sebeple, İbn Hişâm'ın es-Sîre'si "Siyer- Tefsir ilişkisi"ni ortaya koyan önemli kaynaklardandır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Siyer, Tefsir, İbn Hişâm, es-Sîretü'n-nebeviyye

Abstract

The role of the Prophet's sîrah in explaining the Holy Qur'ân is undeniably significant. The Prophet described the book of Allah to humanity with his own life. For this reason, the correct understanding of the Holy Qur'ân is linked to the knowledge of siyar. One of the first-period Islamic history sources, al-Sîrat al-nabawiyya, written by Ibn Hishâm, included the explanations of the Prophet, the Companions, and the tabiîn while explaining many verses. This work contains essential information for the science of tafsir, which aims to understand the Qur'ân better. For this reason, Ibn Hishâm's al-Sîrah is one of the vital sources revealing the 'Sîrah-Tafsir relationship.

Keywords: İshistory, Sîrah, Tafsir, Ibn Hishâm, al-Sîrat al-nabawiyya

Resûlullâh'ın sîretinin, Kur'ân-ı Kerîm'in açıklanmasındaki rolü yadsınamayacak kadar büyüktür. Hz. Peygamber, Allah'ın kitabını bizzat yaşantısı ile insanlığa açıklamıştır. Bu sebeple Kuran-ı Kerim'in doğru anlaşılabilmesi, siyerin bilinmesiyle irtibatlıdır. İlk dönem İslâm tarihi kaynaklarından, İbn Hişâm'ın kaleme aldığı *es-Sîretü'n-nebeviyye* birçok ayetin açıklamasını yaparken, Resûlullâh'ın, sahâbenin ve tabiînin açıklamalarına yer vermiştir. Söz konusu eser, Kur'ân-ı Kerîm'i daha iyi anlamayı hedefleyen tefsir ilmi için önemli malumatlar içermektedir. Bu sebeple, İbn Hişâm'ın *es-Sîre'si* "Siyer- Tefsir ilişkisi"ni ortaya koyan önemli kaynaklardandır. Tanıtımını yapacağımız, Nurdan Mendesh'in *Siyer-Tefsir İlişkisi -İbn Hişâm Örneği-* adlı eseri, *es-Sîretü'n-nebeviyye'nin* tefsir ilmi açısından değerini ortaya koyma amacı ile kaleme alınmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak vaizelik görevini yürüten Dr. Nurdan Mendesh mezkûr çalışmayı *Tefsir Açısından İbn Hişâm'ın es- Sîretü'n-nebeviyye Adlı Eseri* isimli doktora tezinden üretmiştir.

Eser, "Ön Söz", "Giriş", Üç Ana Bölüm, "Sonuç" ve "Kaynakça" kısımlarından oluşmaktadır. Ön Sözde yazar, Kur'an'ın anlaşılmasında siyerin öneminden bahsetmiş ve bu bağlamda, ilk dönem klasik siyer eserlerinden *Siyer-i İbn Hişâm* ın önemi üzerinde durmuştur.

"Giriş" kısmında öncelikle çalışmanın konusu ve önemi üzerinde duran yazar, *es-Sîretü'n-nebeviyye'nin* yakından incelendiği takdirde, onun sadece siyer kitabı olmadığını, aynı zamanda Kur'an tefsirine katkı sunan önemli bir kaynak olduğunu belirtmektedir. Müellif bu araştırmadaki amacını, İbn Hişâm'ın eserinin tefsir ilmine katkılarını ve tefsir açısından söz konusu eserin değerini ortaya koymak şeklinde ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in sîretini, uygulamalı tefsir olarak değerlendiren yazar, ayetleri tefsir ederken somut örneklerin kullanılmasının anlamayı kolaylaştıracağını düşünmektedir. Ayrıca yazar, olayların değerlendirilmesinde sebep-sonuç ilişkisinin göz önüne alınmasının ayet-olay ilişkisinin kurulmasına katkı sunacağını belirtmektedir. İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye* adlı eserini İbn İshâk'tan bazen ihtisar bazen de eklemeler yaparak meydana getirdiğini ifade eden yazar, İbn Hişâm'ın İbn İshâk'ın bir ravisi olmaktan ziyade yaptığı orijinal müdahaleler ile müstakil bir eser ortaya koyduğunun altını çizmiştir. Mendesh, "Çalışmanın Yöntemi" adlı alt başlıkta belirttiğine göre, eserinde İbn İshâk-İbn Hişâm ayırımına gitmemiş, kitabı bir bütün olarak ele almayı uygun görmüştür. Yazar "Giriş" kısmının sonunda eserinde kullandığı kaynakların isimlerini zikretmiştir. Ancak kanaatimize göre, kaynakların tahlilinin daha teferruatlı yapılması eserin niteliğini artıracaktır.

"Birinci Bölüm"de İbn Hişâm'ın yaşadığı dönemi, hayatını ve eserlerini konu edinen yazar, dönemin siyasî, sosyal ve ilmî açıdan öne çıkan özellikleri hakkında özet bilgiler vermektedir. Yazar, daha sonra İbn Hişâm'ın hayatından ve ilmî kişiliğinden bahsetmektedir. İbn Hişâm isminin bugün dahi bilinmesinin nedeni olan en büyük başarıyı *es-Sîretü'n-nebeviyye* üzerinde detaylıca duran yazar, eserin râvileri, muhtasarları ve

şerhleri hakkında bilgiler vermektedir. Söz konusu eser hakkında, tamamı günümüze ulaşan en eski siyer kaynağı olduğunu belirten yazar, eseri orijinal kılan hususları zikretmiştir. Buna göre, İbn Hişâm, anlamı önceleyerek eserde mevcut olan ayet, hadis ve şiirlerdeki garîb kelimeleri açıklama hususunda gayret sarf etmiştir. Konuların anlaşılmasında büyük payı olan şiirleri tahlil etmiş, gerektiğinde yeni şiirler getirmiştir. İhtiyaç duyulan yerlerde nesep bilgileri vermiştir. Yazar, *es-Sîre*'nin "Tefsir literatüründe kaynak olarak kullanılması" başlığında, içlerinde Kurtubî ve Elmalılı Hamdi Yazır gibi müfessirlerin de olduğu on kadar isim zikretmiş, bu müfessirlerin eserlerini meydana getirirken, İbn Hişâm'ın kitabından yararlandıklarını ifade etmiştir.

"İkinci Bölüm" "Kur'an Tarihi ve Kur'an İlimleri Açısından *es-Sîretü'n-nebeviyye*" şeklinde bir başlığa sahiptir. Yazar ilk olarak Kur'an tarihi açısından *Siyer-i İbn Hişâm*'ın verdiği bilgileri sunmaktadır. Bu bağlamda; vahyin başlangıcı, vahyin indirilmeye başladığı zaman, vahyin kesintiye uğraması ve vahyin yazılması gibi mevzular İbn Hişâm'da geçtiği şekliyle okuyucuya sunulmaktadır. Müellif çeşitli tefsir ve hadis kitaplarında da söz konusu mevzuların ele alınış biçimlerini sunarak kıyaslamalı bir anlatım ortaya koymaktadır. Bölümün ikinci kısmında Mendeh, Kur'an ilimleri açısından *es-Sîre*'yi incelemektedir. İlk olarak sebep-i nüzûl konusunu ele alan yazar, Kur'an'ı anlamada sebep-i nüzûlün rolünün büyüklüğüne dikkat çekmektedir. *es-Sîretü'n-nebeviyye*'de Kur'an ilimlerinden en çok sebep-i nüzûl rivayetlerinin bulunduğunu ifade eden yazar, İbn Hişâm'ın sebep-i nüzûl rivayetlerini verirken kullandığı kalıpları okuyucuya sunmaktadır. Bu bağlamda Mendeh; müşriklerin Hz. Peygamber'e soruları, mucize talepleri gibi belli başlı konulardaki ayetlerin İbn Hişâm'daki ve çeşitli müfessirlerdeki sebep-i nüzûllerini örnekler üzerinden anlatmaktadır. Yazar, İbn Hişâm'ın olaylar ve ayetler arasında bağlantı kurmasının önemine işaret etmiş, onun bu yönteminin tefsir ilmine katkılarının azımsanmayacak kadar fazla olduğunu ifade etmiştir. Yazar, ikinci olarak Ulûmu'l-Kur'an konularından, Garîbü'l-Kur'an konusunu incelemektedir. Yazar, İbn Hişâm'ın ayetlerdeki garîb kelimeleri açıklarken; kelimenin sadece manasını zikrettiği, kelime ile ilgili rivayetleri verdiği, kelimelerin müfred ve cem'lerini verdiği, bazen de kelimenin yapısı hakkında bilgiler verdiğini dile getirmektedir. Yazarın tespitine göre İbn Hişâm ayetlerde geçen yüz kadar garîb kelimenin açıklamasını yapmış, bu açıklamaları birçok müfessir tarafından eserlerine alınmıştır. Bölümün devamında diğer Ulûmu'l-Kur'an mevzuları da inceleme konusu edilmiştir.

"Üçüncü Bölüm" "Tefsir Yöntemi Açısından *es-Sîretü'n-nebeviyye*" konusunu incelemektedir. Yazar, bu bölümde ilk olarak ayetin ayetle tefsiri konusunu ele almaktadır. Bu başlık altında İbn Hişâm'ın ayeti ayetle tefsirine birçok örnek veren müellif, Taberî ve İbn Kesîr gibi önemli müfessirlerin de görüşlerini okuyucuya sunmakta, okuyucuların karşılaştırmalı bir inceleme yapmasını sağlamaktadır. Yazar bu bölümde, ayetin; sünnetle, sahâbe ve tabiîn sözüyle, şiirle ve fikhî yönden tefsiri şeklinde alt başlıklar oluşturmuş, her bir başlığın altında örnekler üzerinden İbn Hişâm'ın tefsir ilmine katkılarını sunmuştur.

Nurdan Mendeş'in kaleme aldığı *Siyer-Tefsir İlişkisi -İbn Hişâm Örneklği-* adlı eser, siyer-tefsir ilişkisini ortaya koyma hedefi ile yazılmış bir eserdir. Müellif, siyer ilmindeki yetkinliği ile birlikte, eserinde tefsir ile ilgili mevzuları başarılı bir şekilde ele alması sebebiyle tefsir ilminde de önemli bir konuma ulaşan İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye* adlı eserini inceleme konusu yapmıştır. İbn Hişâm'ın ilmi şahsiyeti hakkında önemli malumatlar sunan yazar, onun müfessirlere olan etkilerini ortaya koymuştur. Müellifin bu çalışması takdire şayandır.